

Časopis za poslovnu teoriju i praksu
Rad primljen: 18.04.2019.
Rad odobren: 27.05.2019.

UDK 502.131.1(497.6)
DOI 10.7251/POS1922285P
Naučna kritika

Petričević Branko, Univerzitet u Travniku, Azapovića bb Kiseljak, Bosna i Hercegovina,
benibranko@gmail.com

KONCEPTUALIZACIJA I FORMULACIJA MODELA ODRŽIVOG RAZVOJA U BiH

Rezime: *Bosna i Hercegovina je mala i siromašna zemlja, ali sa velikim potencijalom implementacije zelene ekonomije i ekološkog preduzetništva. S obzirom na to da razvijene zemlje već imaju velike rezultate u održivom razvoju, ekološkom preduzetništvu i očuvanju ekosistema, pogotovo zemlje EU, u ovom radu nastojeće se prikazati mjere koje su korisne za održivi razvoj Bosne i Hercegovine. Održivi razvoj je skladan odnos ekologije i privrede kako bi se prirodno bogatstvo Zemlje sačuvalo za buduće generacije. U tom kontekstu, cilj rada jeste usmeravanje na balansiranje socijalnog i ekonomskog razvoja i zaštite životne sredine. Deskriptivnom metodom i kabinetskim istraživanjem nastojeće se dati teorijski doprinos, tako da se očekivani doprinos ogleda u definisanju najznačajnijih faktora za rast i očuvanje životne sredine.*

Ključne riječi: *održivi razvoj, ekologija, privreda*

JEL klasifikacija: *01*

UVOD

Održivi razvoj podržava privredni, društveni i humani razvoj, uz istovremeno olakšanje zaštite, regeneracije i otpornosti ekosistema. Održivi razvoj se ostvaruje podsticanjem održivog, inkluzivnog privrednog rasta, smanjenjem nejednakosti, povećanjem osnovnog životnog standarda, podsticanjem pravičnog društvenog razvoja i uključenosti te podsticanjem integrisanog i održivog upravljanja prirodnim resursima i ekosistemima. Veliki broj međunarodnih organizacija, kroz posebne programe, podržavaju oporavak i razvoj Bosne i Hercegovine. Međutim, Bosna i Hercegovina ne sprovodi konzistentni strateški okvir oporavka i razvoja. Takođe, međunarodna zajednica (Evropska unija, Svjetska banka, programi nekih drugih zemalja) organizovano uvodi u praksu BiH zaštitu okoline, ali ne i održivi razvoj, tako da će se u ovom radu ukazati na faktore održivog razvoja.

1. ELEMENTI MODELA ODRŽIVOG RAZVOJA BIH

Pojam *održivi razvoj* različito se shvata i definiše. Spomenuće se definicija Svjetske komisije za okolinu iz 1987. godine: „Održivi razvoj je razvoj koji zadovoljava postojeće potrebe i ne ugrožava sposobnosti budućih generacija za zadovoljavanje vlastitih potreba (UNESCO 2007).“

Održivi razvoj, kao model razvoja usredsređuje se na zadovoljavanje potreba ljudi i prevazilaženje sukoba između ekonomije i ekologije. Ostvarivanjem ovog modela u praksi moguće je stvoriti uslove usklađivanja ekonomije i ekologije. Da bi ovaj razvoj mogao teći bez protivrječnosti, neophodno je istovremeno uvažavati socijalna pitanja, počev od najnižeg (lokalnog) do najvišeg (globalnog) nivoa njihovog ispoljavanja. Cilj održivog razvoja –

održivosti održivo korišćenje resursa) ostvaruje se kroz dinamičan proces unapređivanja tehničko-tehnološke osnove rada, porasta društvenog bogatstva i kvaliteta života ljudi. Pri tom se ne zanemaruje potreba zaštite životne sredine, kao i briga o potrebama za resursima narednih generacija (Štrbac i Vuković i Voza i Sokić 2012). Može se konstatovati da Bosna i Hercegovina, kao zemlja koja prolazi kroz veoma težak ekonomski period, ima veliku potrebu za novim ekonomskim idejama i praktičnoj primjeni u cilju prevazilaženja loše ekonomije cijele njene regije.

Pokazatelji loše ekonomije proizilaze iz velike nezaposlenosti koja je naročito izražena kod mladih ljudi. U Bosni i Hercegovini se ne daje značaj prirodnom okruženju. Prisutna je nelegalna eksploatacija prirodnih resursa. Zatim, velika je ugroženost životinja, kao primjer može se navesti ugroženost autohtone vrste konja tj. Bosanskog brdskog konja. Zatim, prisutna je ugroženost gradskih sredina (sve manje je zelenih površina, neplanska je gradnja stambenih objekata). Zatim, izdvajanje sredstava za unapređenje zdravlja kontinuirano se smanjuje (zatvaranje domova zdravlja u manjim opštinama i veoma loši uslovi za liječenje u većini domova zdravlja). Zatim, izdvajanja za naučnoistraživački rad i obrazovni sistem ispod su evropskog prosjeka, koji iznosi 3% od bruto društvenog proizvoda. Penzijsko invalidski sistem nema jasnu strategiju reorganizacije. U privredi je prisutan stalni rast cijena koji dovodi do troškovne inflacija koja dalje vodi ka staglaciji privrede, odnosno cijene rastu, a privreda stagnira. Ovo je posljedica smanjene potrošnje, jer sve vrste primanja ostaju ne promijenjene: plate radnika, penzije i socijalna izdavanja te prisutna je nerodovna isplata stečenih i ostvarenih primanja. Smanjena potrošnja negativno se odražava na proizvodnju i investicije, što se dejstvom multiplikatora negativno odražava na zaposlenost i sve druge makroekonomske agregate.

Za rješavanje i poboljšanje ekonomske situacije u Bosni i Hercegovini potrebne su veoma radikalne promjene koje će dovesti do popravljivanja standarda građana i izgradnje jednog boljeg i perspektivnijeg društvenog uređenja. Zelena ekonomija, kao dio održivog razvoja, može da bude okosnica razvoja BiH, kako bi sa svim elementima koje sadrži održivi razvoj smanjila siromaštvo i otklonila sve negativne aktivnosti koji ugrožavaju BiH na putu izgradnje boljeg i uređenijeg društva. Zelena ekonomija je možda važnija za BiH, nego za mnoge evropske zemlje.

Iako svim svojim elementima zelena ekonomija pokazuje benifite, koje zemlje mogu da ostvare investiranjem u zelenu ekonomiju, BiH još nema značajnijih investicija u oblasti zelene ekonomije. Sa druge strane, aktuelna praksa u BiH je u suprotnosti sa odredbama direktiva EU, što se negativno odražava na sprovođenje reformskih regulative definisanih od strane EU.

Iz naprijed navedenog proizlazi da će BiH Evropskoj energetske zajednici morati plaćati više od pola milijarde maraka „kazne” zbog visoke emisije stakleničkih plinova. S obzirom na to da faktori koji ugrožavaju životnu sredinu predstavljaju negativne eksternalije (eksterna ekonomija proizvodnje) i oni se sankcionišu mjerama vantržišnog rješenja, a one predstavljaju mjere preliivanja troškova u koristi putem premija, prava, taksi i drugih oblika plaćanja za sanaciju štete. Iznosi za sanaciju štete uvijek su visoki u cilju destimulativne politike za privredne aktivnosti sa štetnim posljedicama na životnu sredinu i preusmjeravanjem privrednih aktivnosti koje su u cilju zaštite životne sredine. Stoga, BiH će morati platiti Emisiju ugljičnoga dioksida (CO₂). Potencijalno, BiH bi za deset godina mogla postati i članica EU. Međutim, ako i ne bude članica, Bruxelles zasigurno neće dopustiti „veliki dimnjak” u srcu Europe. Vantržišno rješenje za postojeće i planirane termoelektrane iznosi oko 282 miliona eura godišnje, budući da bi se cijena mogla popeti s pet na, čak, 30 eura po toni CO₂, kolika se očekuje već 2025. godine (Dnevni list 2015). Iz navedenog proizlazi da se Bosna i Hercegovina treba preusmjeriti na zelenu ekonomiju, jer novčani iznosi za sanaciju negativnih eksternalija predstavljaju značajna sredstva za razvojnu ekonomiju BiH.

Uspostavljanjem ciljanih programa obuke i obrazovanja, omogućuje sprovođenje ambiciozne strategije za podsticanje inovacija i zelenih ulaganja. To će omogućiti stvaranje miliona

održivih, visokokvalitetnih zelenih radnih mjesta, mnogih u malim i srednje velikim preduzećima (Đukić i Okanović i Stević 2015).

Uprkos velikim očekivanjima od modela održivog razvoja veliku prepreku na putu njegove realizacije predstavlja nedovoljno razvijena ekološka svijest pojedinaca koji čine generaciju. Motivisanje sadašnjih generacije da deluju aktivno s pogledom uperenim u budućnost i na potrebe potonjih naraštaja prvi je korak za održivi razvoj. Stepenn odgovornosti koji se očekuje od sadašnjih stanovnika prema budućim generacijama u raskoraku s protivuslugom je (nadoknadom) na koju mogu da računaju sadašnje generacije. Razvijanje nadgeneracijskog osećaja zajedništva, kao i svijesti o sopstvenom položaju u nizu generacija, moglo bi doprinijeti još izraženijem prisustvu i implementaciji ideje održivog razvoja (Štrbac i Vuković i Voza i Sokić 2012).

2. FUNKCIONALNOST MODELA ODRŽIVOG RAZVOJA BIH

Kako bi model održivog razvoja postao funkcionalan BiH, mora da napravi strategiju koja će biti zasnovana na ekonomiji znanja, naučnim dostignućima unapređenju i osavremenjavanju institucija koje će biti funkcionalnije i razvijati se u skladu sa institucijama razvijenih zemalja, što je jedan od uslova za pristupanju BiH EU. Ekonomija znanja sve više dobija primarno mjesto na društvenoj ljestvici i kao takva postaje trend razvijenih zemalja.

Uspješnost prilagodbe globalizacijskim procesima (Petričević 2014; Delić-Jović i Kalamanda 2016; Kalamanda 2016) i mijenjanja sredine u kojoj pojedinci, preduzeća i nacionalne ekonomije (Duvnjak 2018) žive, rade i djeluju, očituje se u vrednovanju znanja kao ključnog i strateškog ekonomskog resursa. Ako je vjerovati endogenoj teoriji rasta, ništa drugo ne preostaje, obzirom na to da je unutar iste istaknut značaj znanja tj. obrazovanja, istraživanja, inovacija, invencija te ljudskog kapitala. Odnosno, upravo se akumulacija znanja te investiranje u ljudski kapital javljaju kao ključna determinanta tehnološkog progresa, neograničenog ekonomskog rasta, rastućih prinosa te povećanja životnog standarda (Jakovac 2012).

BiH, kao zemlja poslijeratnih dešavanja, postaje veliki prostor koji žudi za naučnim dostignućima koja bi mogla da unaprijede njen razvoj. Na osnovu ovoga može se zaključiti kako bi se ostvario napredak BiH i njen razvoj neophodno su finasijska izdvajanja koja će nauku staviti u povlašćen i prioritetan položaj kako bi BiH u konačnosti da ostvari stabilno i usmjereno društvo koje će imati za rezultat bolji i perspektivniji život stanovništva na ovim prostorima. S obzirom na to da se malo novca izdvaja za nauku ona je na marginama društva, a trebala bi da bude okosnica razvoja BiH. Ovakvo ponašanje i odnos institucija prema nauci imaće katastrofalne posljedice po razvoj BiH i već je došlo vrijeme da se takve stvari promijene. Društvo zasnovano na znanju jedini je izlaz BiH za rješavanje nagomilanih problema pogotovo u oblasti ekonomije i održivog razvoja, jer BiH svrstavju u jednu od najsiriomanih zemalja na prostorima EU.

3. ODREĐIVANJE I MEĐUSOBNI ODNOS ZAVISNIH I NEZAVISNIH VARIJABLI U PREDLOŽENOM MODELU

Održivi razvoj se uopšteno definiše kao skladan (harmoničan, ravnomjeran, uravnotežen, izbalansiran) razvoj, tj. proces promjena u kojem su iskorišćavanje prirodnih resursa, smjer investicionih ulaganja, orijentacija naučno-tehnološkog razvoja, razvoj ličnosti i institucionalne promjene međusobno usklađeni, tako da jačaju sadašnje i buduće resurse (mogućnosti) za zadovoljenje ljudskih potreba. On se, u principu, odnosi na razvoj društva, privrede i prirodnog okruženja (ekologije), što je predstavljeno da ukazuje na značaj institucionalnih promjena u dijelu ekonomskog razvoja, što je dokazano u teoriji i praksi. Međutim, jasno je da navedeni osnovni zadaci koji prate društveni i ekološki razvoj, takođe, pretpostavljaju kontinuiranu i snažnu institucionalnu podršku (zakonsku, korporativnu,

informacionu, kulturnu i drugu). Procesi društvenih, ekonomskih i ekoloških promjena su tijesno povezani i isprepleteni (Delibašić 2014).

Može se ustanoviti da institucionalnim jačanjem i kreiranjem zajedničke politike u oblasti životne sredine, na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini, treba otkloniti sve barijere za nesmetano sprovođenje politike u oblasti životne sredine kako bi u budućnosti dobili kvalitetniji odnos prema ekosistemu. Institucije svojom zajedničkom saradnjom kreiraju strategiju za očuvanje ekosistema kako bi se što lakše pripremio teren za otklanjanje štetnog dejstva po prirodu i stvorio ambijent za investiciona djelovanje u oblasti zelene ekonomije. U procesu pripremanja područija za investiciona ulaganja i korišćenju prirodnih resursa, u obimu kojem to dozvoljava održivi razvoj, neophodno je da se krajnje ozbiljno pristupi izradi propisa koji će podržati razvoj investicija u zelenu ekonomiju.

Set indikatora održivog razvoja neophodno je razviti kako bi „znali“ gdje se i kuda ide, kroz svima pristupačne i uporedive pokazatelje stanja i trendova. Kompetentno odlučivanje je nemoguće bez relevantnih indikatora, kao pomoći donosiocima odluka na svim nivoima. Razvijati, podsticati i mjeriti razvoj okolinske infrastrukture, koja doprinosi održivosti razvoja (tretmani čvrstog otpada i otpadnih voda, javni vodovodi, sistemi za navodnjavanje i zaštitu od voda i drugo). Razvoj svih segmenata društva zavisi od razvijenosti okolinske infrastrukture (vodosnabdijevanje, kanalizacija, tretman otpadnih voda, upravljanje čvrstim otpadom, itd). S druge strane, zavisno od ekonomske razvijenosti društva, ulaže se u ove segmente tzv. društvenog standarda. Međutim, siromašna društva ostaju siromašna upravo zbog toga što ne razvijaju okolinsku infrastrukturu, jer ona, u stvari, daje ključni doprinos održivosti ukupnog razvoja. Mjerenje razvoja okolinske infrastrukture je pretpostavka upravljanjem njenim razvojem, a time i ukupnim razvojem. „Razvoj“ kojim se (prekomjerno) zagađuje okoliš može eventualno kratkoročno izgledati uspješan, ali na iole duže staze vraća drastičnim opadanjem kvaliteta života (VMDEP 2009).

Samim približavanjem Bosne i Hercegovine EU, Bosna i Hercegovina se obavezuje da će primjenjivati zakonodavstvo EU i u svom daljnjem razvoju svoje zakonodavne radnje usklađivati sa zakonima EU. Bosna i Hercegovina u svom punom kapacitetu, kroz dva entiteta i Distrikt Brčko već u mnogim segmentima svog zakonskog uređenja provodi zakonodavstvo EU. Uspostavljanjem snažne zakonske regulative iz oblasti zaštite životne sredine Bosna i Hercegovina bi se sve više približila svome krajnjem dometu, a to je održivi razvoj koji se želi postići. Za postizanje boljih standarada u zaštite životne sredine neophodna je stalno inoviranje postojećih projekata i izrada novih ideja iz oblasti zaštite životne sredine i stalno podsticanje projekata, koji će unaprijediti odnos čovjeka prema prirodi i dovesti do kvalitetnijeg života ljudske populacije. Na osnovu rezultata ispitivanja može se zaključiti da se BiH susreće sa ozbiljnim problemima u oblasti okoliša. Posebno treba istaći nedovoljno razvijene kapacitete, kao i mnoge socio-ekonomske i institucionalne probleme: nedostatak okolišne politike i zakonodavstva, nedovoljno razvijeni kapaciteti, koji su uz to i podijeljeni između entiteta i kantona, nedostatak učešća javnosti u procesu odlučivanja u oblasti politike i okoliša, nejasno razgraničenje odgovornosti i obaveza različitih institucija koje se bave problemom voda, šuma, okoliša, zdravlja, poljoprivrede, itd, nedostatak monitoringa i opreme, nedostatak saradnje između entiteta i zainteresovanih strana (vlada, nevladinih organizacija, građana, i sl), nedostatak ekonomske inicijative (dažbine, takse, princip „zagađivač plaća“), nedovoljna obučenost i nedostatak stručnog znanja, loše upravljanje, nedostatak kadra i finansijskih sredstava, kao i adekvatne obuke, nedovoljna zainteresovanost za probleme okoliša, kao i nedostatak opšte upućenosti javnosti. Nije sporno da je integracija u Evropsku uniju od velike važnosti za budućnost Bosne i Hercegovine. Ulazak BiH u EU mora biti cilj koji će dovesti do pozitivnih promjena u okolišu ove zemlje. Pored ekonomskih, zakonodavnih i političkih problema, koji se moraju riješiti, BiH bi mogla ostvariti i samoodrživost u okolišu (Mehmed i Šeremet i Draganić i Stefanović 2002). Stoga, bitan faktor održivog razvoja je socijalni razvoj čovjeka sa razvojem svijesti o individualnoj i kolektivnoj odgovornosti.

4. EKONOMSKA OPRAVDANOST MODELA ODRŽIVOG RAZVOJA BIH

Održivi razvoj promovisući zelenu privredu kao sastavni dio ekonomske komponente, otvara prostor za nove ideje, tehnologije, investicije, koje će dovesti do efikasnijeg korišćenja prirodnog resursa, jer novi projekti u privredi dovode do otvaranja novih radnih mjesta, zapošljavanja, rasta bruto nacionalnog proizvoda, bruto nacionalnog dohotka i stabilnijeg ekonomskog rasta (Ristić i Ristić 2015). Razvoj savremene tehnologije pokreće jedan od novih projekata budućnosti, u kojem će učestvovati čitavo čovječanstvo, a to je zelena privreda. Tehničko-tehnološki progres je doprinijeo stvaranju kvalitetnijih, jeftinijih proizvoda sa manjim stepenom zagađenosti životne sredine. Nove tehnologije doprinose ekonomiji obima i one su generator privrednog razvoja. Stoga, bitan faktor održivog razvoja su nove tehnologije.

Zelena ekonomija unapređuje razvoj ekonomske discipline. Zelena privreda se prepoznaje i kao ključan faktor održivog razvoja, jer sadrži tri komponente održivog razvoja. Zelena privreda ekonomskom komponentom otvara nove vrste poslovanja, socijalnom uspijeva da zaposli novi broj radne snage i komponentom zaštite životne sredine uspijeva da zaštiti postojeće resurse, izgradi novije načine njihovog korišćenja, zaštiti prirodu novim naučnim dostignućima, odnosno koristi nauku u njenom punom kapacitetu za očuvanje eko sistema. Zelena ekonomija svojim razvojnim mogućnostima smanjuje upotrebu sadašnjih energenata, poput drveta, fosilnih goriva i koristi obnovljive izvore energije poput sunca, vjetra i vode. Tim načinom umanjuje onečišćenje prirode te razvija nove tehnologije za korišćenje obnovljivih izvora energije, čime se razvijaju i nove grane privrede. Zelena privreda svoj obris daje u drugim djelatnostima poput poljoprivrede, proizvodnji odjeće, turizmu, proizvodnji posuđa, zelene gradnje, itd. Iz ovih predloženih privrednih djelatnosti može se zaključiti da je zelena privreda najbolji prijatelj čovjeka i održivog razvoja. Sve većim širenjem potrošačkog društva, dolazi se do uništavanja prirodnog kapitala. Uništavanje prirodnog kapitala ima za posljedicu narušen ekološki sistem.

Ključ za funkcionalnu definiciju održivog razvoja je shvatanje da organizacija ljudske zajednice mora biti u skladu sa prirodnim ekosistemom. Ljudska zajednica treba da bude organizovana tako da njen način života, ekonomske i fizikalne strukture i tehnologije ne smetaju stalnoj sposobnosti prirode da se održava, već da joj u tome pomognu. Održive zajednice svoj način života razvijaju u stalnoj interakciji sa drugim ljudskim i neljudskim živim sistemima. To ne znači da „održivi razvoj“ negira promjenu odnosa i stvari. To nikako nije statično stanje, već dinamičan proces koevolucije (Bičo 2015).

Održivi razvoj prepoznaje zelenu ekonomiju kao jednu od okosnica rješavanja problematike održivosti. Zelena ekonomija treba podršku od šire društvene javnosti, kao prepoznatljivi element u koji treba investirati, subvencionisati, težiti ka stalnim inovacijama, saradivati sa velikim brojem zemalja u svrhu sticanja i širenja saznanja iz ekološke ekonomije, razvijati strategije i usmjeravati kompletno društvo da bi se postigla maksimalna održivost.

Benefiti zelene ekonomije se ogledaju u sljedećem: povećanju atraktivnosti privrede, povećanju stranih direktnih investicija, transferu novih znanja i tehnologija, povećanju izvoza, prodaji proizvoda i usluga sa visokim maržama, energetske nezavisnosti, povećanju životne sredine, Low Carb (društvo sa niskim stepenom zagađenosti) stremljenju, zdravim stanovništvom i radnom snagom, smanjenju nezaposlenosti i kreiranju radnih mjesta, koje adekvatno plaćaju radnika. Mogućnosti za Bosnu i Hercegovinu u razvoju zelenih radnih mjesta ogledaju se u:

- Zelenoj održivoj poljoprivredi (proizvesti zdrav organskih proizvod namijenjen izvozu);
- Prehrambenoj i prerađivačkoj industriji koja će finalizovati proizvode iz poljoprivrede uz nulti nivo upotrebe konzervansa i aditiva;
- Obnovljivim izvorima (hidro i vjetro kapaciteti).

Ako se zna da proizvodnja energije iz obnovljivih izvora (renewables) upošljava 2,7 radnika na jednog radnika iz tradicionalnog energetskeg sektora po megavatu (MW) proizvedene energija, jasno je koji su kapaciteti ovog sektora, reciklaži i izvozu reciklata.

U BiH je neophodno obrazovati tzv. zelene menadžere, koji će pored klasičnog obrazovanja u upravljanju, vladati i materijom kao što su energija, moralno investiranje, društvena odgovornost, zelena poljoprivreda. Vrlo je važno da se razlikuju pojmovi obrazovanja o održivom razvoju i obrazovanju za održivi razvoj. Prvi se bavi teorijskim raspravama o održivom razvoju, dok drugi podrazumijeva korišćenje znanja kao sredstva za postizanje održivosti (Bolesnik i Radišić i Ferencak i Dobromirov i Bolesnikov 2012).

Jedan od istaknutih američkih ekonomista Pol Krugman, dobitnik Nobelove nagrade za ekonomiju, u svojoj knjizi „Prekinite ovu depresiju odmah” govori da su investicije u zelenu ekonomiju jedno od rješenja za otvaranje novih radnih mjesta, a samim tim, rješavanja mnogih nagomilanih problema, od kojih su prioritetni u BiH, kao što su prevazilaženje siromaštva i zaštita životne sredine.

ZAKLJUČAK

Na osnovu pregleda dijela fundamentalnih i teorijskih saznanja, ovim radom nastojao se proširiti teorijski značaj održivog razvoja i ekološkog preduzetništva kao jednog od faktora koji imaju uticaj za budući razvoj i rast te očuvanje prirodnih resursa za buduće generacije.

Iako svim svojim elementima zelena ekonomija pokazuje benefite koje zemlje mogu da ostvare investiranjem u zelenu ekonomiju, BiH još nema značajnijih investicija u oblasti zelene ekonomije. S druge strane, Bosna i Hercegovina, kao zemlja, ima sve predispozicije za razvoj ekološkog preduzetništva, prvenstveno zbog bogatih i očuvanih prirodnih potencijala. Ekološko preduzetništvo svojim aktivnostima efikasnije koristi energiju. Zelena privreda svojom ekonomskom komponentom, socijalnom komponentom i zaštitom životne sredine balansira održivi razvoj i unapređuje ekonomski rast. Može se zaključiti da BiH ima mogućnost sa svojim prirodnim potencijalima u razvoju ekološke privrede. Stoga, BiH svoju budućnost treba da gradi na zelenoj ekonomiji te da se na taj način pozicionira na vodeće mjesto u razvoju zelene ekonomije.

Eko biznis je mogućnost da se bude prvi u ekonomskom sektoru koji trenutno doživljava snažan rast kako u Evropi, tako i u svijetu. Zahvaljujući „zelenoj ekonomiji”, eko biznis ima trend rasta, što implicira i rast novih radnih mjesta. Ulažući u ekobiznis, ulaže se u tržište koje napreduje.

LITERATURA

1. Bolesnikov, Minja i Radišić, Mladen i Ferencak, Miroslav i Dobromirov, Dušan i Bolesnikov Dragana. 2012. “Zelena radna mjesta- komparativna prednost ekonomije, šansa za rast i održivi razvoj”. Rad prezentovan na XVIII skupu Trendovi razvoja: Internacionalizacija univerziteta, Kopaonik, Srbija, februar 27, 1-3.
2. Delić-Jović, Mirjana i Kalamanda, Obrenija. 2016. “Analysis of waste management in the Republika Srpska and Serbia with reference to some european countries”. *Business Studies*. 8(15-16):211-225.
3. Duvnjak, Valentina. 2018. ”Coping with Crisis in the EU Periphery: The Case of Bosnia and Herzegovina”. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*. 20:2: 196-210.
4. Dnevni list. 2015. “Zbog termoelektrana BiH će plaćati pola milijarde KM 'kazne' godišnje”. Pristupljeno april, 2019.
<https://www.akta.ba/...termoelektrana-bih-ce-placati-pola-milij...>
5. Delibažić, Milica. 2014. “Konflikt ekonomije i ekologije”. *Crnogorski časopis za ekologiju*. 1(1):17-26.

6. Đukić, Veljko i Okanović, Đorđe i Stević, Suza. 2015. “Zelena radna mjesta odrednica razvojnih planova razvoja Republike Srpske”. *Časopis za ekonomiju i tržišne komunikacije*. 5(1):128-136.
7. Jakovac, Pavle. 2012. „Znanje kao ekonomski resurs: osvrt na ulogu i značaj znanja te intelektualnog kapitala u novoj ekonomiji znanja“. *Tranzicija*. 14(29):88-106.
8. Kalamanda, Obrenija. 2016. Environmentally friendly waste management in the Republic of Srpska“. *Business Studies*. 8(15-16):181-196.
9. Mehmed, Cero i Šeremet, Nešad i Draganić, Jasna i Stefanović, Đorđe. 2002. *Priručnik za Bosnu i Hercegovinu u procesu približavanja EU okolišnoj legislativi*. Sarajevo: Regionalni centar za okoliš za Bosnu i Hercegovinu.
10. Mirha, Bičo, Ćar. 2017. „Održivi razvoj i promjene u vođenju savremenog poslovanja“. *Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna istraživanja poriječja Krkre*. 6-7:155-167.
11. Ristić, Kristijan i Ristić Žarko. 2015. “Real sector and global financialization“. *Business Studies*. 7(13-14):229-244.
12. Štrbac, Nada i Vuković, Milan i Voza, Danijela i Sokić, Miroslav. 2012. “Održivi razvoj i zaštita životne sredine”. *Recycling and Sustainable Development*, 5(1):18-29.
13. Petričević, Branko. 2014. “Influence of foreign capital on development of countries in transition and globalization”. *Business Studies*. 6(11-12):499-518.
14. Prema društvima znanja. 2007. *UNESCO-ovo svjetsko izvješće*. Zagreb: Educa.
15. Vijeće ministara, Direkcija za ekonomsko planiranje. 2009. “Razvojna strategija Bosne i Hercegovine”. Pristupljeno 01.04. 2019.
http://www.mvteo.gov.ba/org_struktura/sektor_prirodni_resursi/odjel...bih/.../bih/?..